

УДК 351.746.2:343.132(477)

О.Г. Рубак

**ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ
ЗАХОДИ У КРИМІНАЛЬНІЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У публікації проводиться аналіз співвідношення понять оперативно-розшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії та висвітлюються положення щодо можливості використання оперативно-розшукових заходів під час провадження досудового розслідування.

Ключові слова: *оперативно-розшукові заходи, негласні слідчі (розшукові) дії, заходи безпеки, розшук підозрюваного.*

В публикации проводится анализ соотношения понятий оперативно-розыскные мероприятия и негласные следственные (розыскные) действия и освещаются положения относительно возможности использования оперативно-розыскных мероприятий во время производства досудебного расследования.

Ключевые слова: *оперативно-розыскные мероприятия, негласные следственные (розыскные) действия, меры безопасности, розыск подозреваемого.*

In a publication the analysis of correlation of concepts is conducted measures of operatively-searches and secret actions of consequences (searches) and positions are lighted in relation to possibility of the use of measures of operatively-searches during the production of pre-trial investigation.

Key words: *measures of operatively-searches, secret actions of consequences (searches), safety measures, search of suspected.*

Постановка проблеми: Відповідно до положень ст. 2 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", оперативно-розшукова діяльність (ОРД) визначається як система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Результати цієї діяльності відіграють ключову роль при виявленні і розслідуванні незаконного обігу наркотиків [1].

Щербаківський С.М. визначив, що з позицій чинного законодавства, ОРД – це суворо регламентована законом особлива форма антикримінальної роботи спеціально уповноважених на це державних органів, спрямована на попередження, розкриття і надання сприяння в розслідуванні злочинів [2, с.15]. Крім того зазначив, результатами ОРД є відомості, дані, які добуті засобами й методами розглянутої діяльності і тому можуть бути об'єднані одним терміном – "оперативно-розшукова інформація". Оскільки основними засобами одержання інформації є оперативно-розшукові заходи, то результати ОРД можна визначити як інформацію, отриману за допомогою оперативно-розшукових заходів [2, с. 19].

Стан дослідження. Зазначена проблема досить складна і постійно перебуває у центрі уваги вчених в галузі кримінального процесу, криміналісти-

ки, теорії ОРД. Серед них такі вчені, як О.М. Бандурка, А.Р. Белкін, Д.І. Бедняков, В.Д. Берназ, О.Ф. Волинський, В.В. Гевко, Д.В. Гребельський, Ю.М. Грошевий, Є.О. Дідоренко, В.Я. Дорохов, Є.А. Доля, О.Ф. Долженков, Г.О. Дущейко, В.І. В.П. Захаров, Зажицький, В.С. Зеленецький, В.К. Зникін, В.В. Золотих, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, Ю.В. Кореневський, Г.Г. Лавевський, А.Г. Лекарь, Є.Д. Лук'янчиков, В.М. Мешков, С.С. Овчинський, В.Л. Оргинський, М.А. Погорєцький, М.П. Поляков, В.Л. Попов, Б.Г. Розовський, В.Г. Самойлов, Б.П. Смагорінський, О.П. Снігер'єв, С.М. Стахівський, М.Є. Токарева, С.А. Шейфер, М.Є. Шумило, А.Ю. Шумілов, С.М. Щербаківський та ін.

Поряд з цим доречно вказати на потребу переосмислення суті ОРД загалом та оперативно розшукових заходів (далі – ОРЗ) зокрема з огляду на нове кримінальне процесуальне законодавство. Адже виникають питання щодо можливості організації та проведення оперативно-розшукової діяльності загалом та власне оперативно-розшукових заходів зокрема вже під час кримінального провадження. Відтак, виникає питання про доцільність та можливість використання ОРЗ у кримінально-процесуальному доказуванні, зокрема на стадії досудового розслідування.

Виклад основних положень. ОРЗ як особливий вид здійснення юридичної діяльності впродовж усього розвитку українсько-радянської, а пізніше Української держави проводились з метою протидії злочинності, забезпечення правопорядку спеціально сформованими державними органами, їх підрозділами, службами та уповноваженими посадовими особами.

Це органічно витікає з положень ст. 1 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", відповідно до якої завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривною діяльністю спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1].

Однак відзначимо, що ефективна організація боротьби з наростаючою хвилею злочинності може бути забезпечена лише за умови поєднання всіх механізмів цього виду діяльності, а саме вжиття оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, зокрема їх різновиду – негласних слідчих (розшукових) дій відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України [3].

Професора Є.Д. Скулиш зауважив, що уведення до системи досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій є надзвичайно прогресивним кроком законодавця, що направлений на її удосконалення [4]. Використання можливостей оперативно-розшукової діяльності не

лише у процесі виявлення й припинення, а також у процесі провадження за фактами вчинення злочину для збору фактичних даних завжди визначалось як актуальне, однак доволі проблемне з точки зору дотримання кримінально-процесуальної форми питання.

В.О. Глушков досліджуючи проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність ще до вступу КПК 2012 року в силу, справедливо визначив, що окремі норми двох взаємопов'язаних нормативних актів, Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" та КПК, які регламентують діяльність суб'єктів ОРД та досудового слідства, замість кореспондуючих та взаємодоповнюючих норм містять багато відверто дублюючих положень [5].

Це вочевидь негативно впливає на досягнення результату - виявлення, припинення та розкриття злочину, збір фактичних даних що викривають особу у його вчиненні і як наслідок притягнення винного до кримінальної відповідальності та вирішення провадження по суті.

З огляду на спорідненість НСРД та ОРД є підстави констатувати, що органи досудового розслідування набувають повноважень самостійно не лише ініціювати, але й фактично проводити оперативно-розшукові заходи, хоча такими повноваженнями відповідно до ст. 40 КПК вони не наділені [6 с. 32].

Черков В.О., Чистолінов О.М. вказують "навіть такий стислий, майже на слух, аналіз ознак запропонованих негласних слідчих (розшукових) дій дозволяє дійти висновку про їх практично повну тотожність з оперативно-розшуковими заходами, які здійснюються вповноваженими оперативними підрозділами. Основна та майже єдина відмінність полягає у суб'єкті - слідчий або оперативний підрозділ, та, відповідно, це слідча дія або оперативно-розшуковий захід" [7].

Цілком зрозуміло, що процес розкриття злочинів, якісного провадження досудового розслідування для досягнення його мети та виконання завдань кримінального провадження має бути результатом кропіткої праці слідчого та оперативних підрозділів. У багатьох випадках лише засноване на законі та підзаконних нормативних актах поєднання зусиль цих органів дозволяє викрити злочинця, зібрати достатньо доказів для притягнення його до кримінальної відповідальності.

Застосування лише гласної форма правоохоронної діяльності не може у повній мірі забезпечити розшук особи, яка переховується від органів розслідування та суду, забезпечити ефективність підготовки ряду слідчих (розшукових) дій таких як обшук, слідчий експеримент, а також застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, забезпечити безпеку суб'єктів кримінального провадження, зокрема тих, які йдуть на співпрацю з органом розслідування, як наслідок укладають угоду з прокурором про визнання винуватості.

Поряд з цим, Кримінальним процесуальним кодексом України заходами збирання та перевірки доказів є слідчі (розшукові) дій, у тому числі їх вид негласні слідчі (розшукові) дій (далі - НСРД). Нажаль, інші заходи, м'яко кажучи, здебільшого ігноруються.

Не вступаючи в дискусію щодо можливості використання для процедури доказування даних одержаних в наслідок застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зверну увагу на те, що ч. 2 ст. 99 КПК України визначено, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Постає питання: коли і яким чином, якщо законодавець лише щодо слідчих (розшукових) дій (їх виду негласних слідчих (розшукових) дій) чітко визначив, що вони спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [3].

По-перше, очевидним є те, що законодавець допустив обмовку під доказами мав на увазі їх джерела, адже ці матеріали є документами, які відповідно до ч.2, ст. 84 КПК України є джерелами доказів.

По-друге, постає питання про можливість отримання доказів власне засобом проведення ОРЗ.

Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" серед завдань першим є саме є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України" [1]. Ця фіксація здійснюватиметься при проведенні оперативно-розшукової діяльності за наявності законних підстав: наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються, осіб, які готують вчинення злочину; осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання; реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя .

Очевидно, що у цьому випадку не йде мова про НСРД, адже вони передбачені КПК України як засоби збирання чи перевірки доказів, провадяться в конкретному кримінальному провадженні, яке почате відповідно до вимог ст. 214 КПК України, тобто факт вчинення злочину чи замаху на його вчинення вже мав місце, здійснюються слідчим чи за його

ініціативою уповноваженим оперативним підрозділом. Таким чином, чітко розмежовано суть ОРЗ та НСРД.

Однак при цьому можливість проведення ОРЗ для збирання та перевірки доказів залишається доволі обмеженою, однак таки залишається.

Зокрема, це можливо при проведенні ОРЗ у межах конкретного кримінального провадження лише: для забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні та розшуку особи підозрюваного, яка переховується від слідства з метою уникнення кримінальної відповідальності

Так під час проведення ОРЗ спрямованих на виявлення та попередження фактів посягання на життя чи здоров'я осіб, їх майно можуть бути отримані дані, що вказують не лише на дії по підготовці та вчиненню цього виду протиправних діянь, а також дані про обставини вчинення злочину з приводу якого застосовано заходи безпеки: час, місце, обстановку, а також дані, що підтверджують винуватість особи у вчинення злочину.

У такому разі, отримана інформація, по-перше, може використовуватись як підстава для зміни обсягу та видів застосованих заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; по-друге, використовуватиметься як привід до початку кримінального провадження за фактом вчинення протиправних діянь, якщо ці діяння міститимуть ознаки злочин; по-третє, можуть використовуватись як доказ обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні за фактом вчинення вказаних протиправних дій на осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні і по-четверте, за умови збереження властивості (ознаки) належності та допустимості як доказ обставин, що є предметом доказування під час досудового розслідування з приводу якого проводились ОРЗ для забезпечення безпеки осіб які беруть участь у кримінальному провадженні.

Також дані про вчинення злочину та особи, що його вчинила можуть бути отримані в разі проведення ОРЗ спрямованих на встановлення місця знаходження підозрюваного, який переховується від органів досудового розслідування і який відповідно оголошений в розшук. Отримана при проведенні ОРЗ інформація слугуватиме підставою для планування та організації проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій спрямованих на збирання доказів у цьому кримінальному провадженні, а також як фактичні дані, що підтверджуватимуть факт ухилення від слідства та суду для вирішення питання про застосування змуну чи запобіжного заходу. Відповідно, окрім цього, можуть бути отримані відомості які, прямо вказують на наявність чи відсутність обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні у якому особа переховується від органів досудового слідства чи суду. Це може бути інформація про обставини вчинення злочину, дані про місце

знаходження предметів та документів, що можуть мати значення як речові докази, винуватість особи у вчиненні злочину.

Таким чином, у цьому випадку матеріали оперативно-розшукової діяльності, у яких містяться дані щодо події кримінального правопорушення, особи, яка його вчинила, її винуватості тощо можуть використовуватись у процесі доказування. При цьому, не допускається мотивування рішення про підготовку та проведення ОРЗ власне для збирання доказів чи їх перевірки. Адже це вказуватиме на порушення встановленої кримінально-процесуальної форми, адже у кримінальному провадженні засобами збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення є проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

Висновки: на підстав викладеного вище є підстави вказати, що результати оперативно-розшукових заходів за умови дотримання встановлених законом підстав та порядку їх проведення в межах провадження досудового розслідування можуть використовуватись як джерела доказів. Підставами проведення оперативно розшукових заходів під час провадження досудового розслідування є потреба забезпечення безпеки суб'єктів кримінального провадження та розшуку підозрюваного, який переходить від органів слідства з метою ухилення від кримінальної відповідальності. При цьому, планувати та приймати рішення на проведення ОРЗ з метою збирання та перевірки доказів не допускається, у такому разі отримані відомості як доказ використовуватимуться не можуть.

Використана література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність // Закон України від 18 лютого 1992 року (зі змінами та доповненнями). – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page>.
2. Щербakovський С.М. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності при розслідуванні незаконного обігу наркотиків// Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук за спеціальністю 12.00.09- кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза ; оперативно розшукова діяльність. - Харків: ХНУВС, 2010.- 237 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змінами та доповненнями). – [електронний ресурс] – режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.
4. Скулиш Є.Д. Система негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальним процесуальним кодексом України // Науковий вісник Чернівецького університету. 2012. Випуск 618. Правознавство", – [електронний ресурс] – ре-

жим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnaru/2012_2/03-Skuli.pdf.

5. Глушков В.Г. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність "Вісник Вищої ради юстиції" № 2 (6) 2011 43 – [електронний ресурс] – режим доступу http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/Vvryu/2011_2/DOC/11gvoosa.pdf.

6. Благута Р.І. Красницький І.В. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: проблеми співвідношення та застосування // Діяльність підрозділів кримінальної міліції: сучасний стан та перспективи вдосконалення: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 12 квітня 2013 р.).- Львів: ЛьвДУВС, 2013.- 632 – с. 30-33.

7. Черков В.О., Чистолінов О.М. До питання про співвідношення оперативно-розшукової діяльності й негласних слідчих (розшукових) дій за проектом нового КПК України, – [електронний ресурс] – режим доступу <http://www.corp-lguvd.lg.ua/d120106.html>.

УДК 343.163.343.102.343.121.4(477)

Є.В. Сергєєв

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ НАГЛЯД ЗА ЗАКОННІСТЮ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Спираючись на результати змістовного дослідження чинного законодавства України, у статті розглядається система органів прокуратури, уповноважених на здійснення нагляду за законністю обмеження прав людини під час оперативно-розшукового документування злочинів.

Ключові слова: *прокурорський нагляд, оперативно-розшукова діяльність, досудове розслідування, конституційні права людини, оперативно-розшукове документування.*

Опираясь на результати содержательного исследования действующего законодательства Украины, в статье рассматривается система органов прокуратуры, уполномоченных осуществлять надзор за законностью ограничения прав человека во время оперативно-розыскного документирования преступлений.

Ключевые слова: *прокурорский надзор, оперативно-розыскная деятельность, досудебное расследование, конституционные права человека, оперативно-розыскное документирование.*

Based on the results of substantive study of the current legislation of Ukraine, in the article considers the system of prosecution bodies, authorized to perform supervision over the legality of restrictions of human rights during investigative document the crimes.

Key words: *public Prosecutor's supervision, the operational-search activity, the pre-trial investigation, constitutional rights, operative-investigative documentation.*